

KILKA UWAG NA TEMAT STOSUNKÓW KRÓLA JANA OLBRACHTA Z HOSPODAREM MOŁDAWSKIM STEFANEM DO 1495 ROKU

 <https://orcid.org/0000-0001-5155-4511>

Agnieszka Nalewajek

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ABSTRACT

SOME REMARKS ON RELATIONS BETWEEN KING JOHN ALBERT AND STEPHEN, THE VOIVODE OF MOLDAVIA, UNTIL 1495

The article provides information based on the unpublished royal accounts of John Albert preserved in the Central Archives of Historical Records in Warsaw and concerning the diplomatic relations between the Polish ruler and Stephen, the Voivode (*hospodar*) of Moldavia, until 1495. After John Albert ascended the throne in 1492, the Polish court was visited by envoys from Moldavia. We know on the basis of the accounts that, for example, an envoy sent by the Voivode visited the king during a session of the Sejm in Piotrków in 1493. Next, from May to November 1493, a brother (*frater*) of the Voivode of Moldavia was a guest at the royal court during his stay in Poznań. The entries in the accounts also confirm the presence of two envoys from Moldavia during the King's stay in Cracow at the beginning of 1494. Another envoy from the Voivode of Moldavia arrived in Cracow after the King's return from the congress in Levoča in the second half of May 1494. At that time, John Albert sent one of his servants on a mission to Voivode Stephen. Towards the end of 1494, an envoy from Moldavia arrived at the royal court during John Albert's visit to Elbląg. It is also known that the Voivode sent gifts – the King's brother, i.e. Sigismund Jagiellonian, received “bridles made in Turkey” from him. The royal accounts do not provide any information about diplomatic relations between John Albert and Voivode Stephen after 1495. Therefore, we do not know what these were like in the period preceding the invasion of Moldavia in 1497. These sources were not used in the existing studies analysing King John Albert's policy towards Moldavia, including those prepared in recent years.

Keywords: King John Albert, Stephen Voivode of Moldavia, diplomatic relations, royal accounts.

Słowa kluczowe: król Jan Olbracht, hospodar mołdawski Stefan, kontakty dyplomatyczne, rachunki królewskie.

Do głównych założeń południowo-wschodniej polityki Polski w drugiej połowie XV wieku należało utrzymywanie stabilnego państwa mołdawskiego stanowiącego zaplecze polskich interesów oraz wpływów na obszarach leżących nad Morzem Czarnym w obliczu narastającego zagrożenia ze strony Turcji. Za panowania króla Kazimierza Jagiellończyka stosunki polityczne między Koroną a Mołdawią opierały się na uznawaniu gospodarstwa za lenno Polski oraz strefę rywalizacji z Węgarami o zwierzchnictwo nad terenami tego naddunajskiego księstwa¹. Dla Polski utrzymanie wpływów na wspomnianym obszarze było ważne od dawna ze względów gospodarczych (chodziło o kontrolę czarnomorskich szlaków handlowych), ale wówczas stało się celem strategicznym z powodu ekspansji tureckiej w północno-zachodnim rejonie Morza Czarnego. Zasiadający na tronie mołdawskim od roku 1457 Stefan Wielki balansował między Polską a Węgarami oraz zależnością od Turcji, szukał protekcji Moskwy, a także Habsburgów. Stosunki polsko-mołdawskie pogorszyły się, ponieważ w 1483 roku gospodar utrzymywał kontakty z Węgarami i Moskwą, sprzeczne z interesami Polski, a na początku 1484 roku oddziały mołdawskie wkroczyły na Podole. Po utracie portów nadcarnomorskich – Kili i Białogrodu – Stefan złożył w 1485 roku hołd Kazimierzowi Jagiellończykowi oraz uznał zwierzchnictwo króla i Korony polskiej, ale potem zawarł układ pokojowy z Turcją, a w latach 1488–1492 podejmował próby przyłączenia Pokucia do Mołdawii². W 1489 roku gospodar sprzymierzył się z Węgarami oraz oddał się pod opiekę króla węgierskiego, uzyskując lenna w Siedmiogrodzie. Po śmierci Macieja Korwina w 1490 roku Stefan odnowił układ z wybranym na tron węgierski Władysławem Jagiellończykiem, najstarszym synem króla Kazimierza, będącym jednocześnie władcą Czech. Ponadto gospodar zbliżył się ponownie do Moskwy i w 1492 roku zawarł układ sojuszniczy z Chanatem Krymskim. W 1492 roku oddziały mołdawskie pod dowództwem najstarszego syna Stefana zaatakowały miasto Kołomyję oraz Pokucie, a rok później najechały Podole³. Za panowania następcy Kazimierza Jagiellończyka założenia polskiej polityki wobec Mołdawii nie uległy zasadniczym zmianom, poza tym, że król Jan Olbracht liczył na współpracę z Węgarami rządzonymi przez swego brata Władysława. Polski władca jako głowa rodu Jagiellonów stanął przed trudnym zadaniem ułożenia na nowo mocno napiętych relacji polsko-mołdawskich, tak aby były korzystne dla państw jagiellońskich zmagających się z problemem ekspansji tureckiej. Gospodar natomiast szukał swoich korzyści pod protekcją Węgier i wyczekiwał na polskie

¹ Stosunki między Polską a Mołdawią podczas panowania Kazimierza Jagiellończyka i Jana Olbrachta zostały ukazane w pracach Zdzisława Spierałskiego, a także Ilony Czamańskiej oraz Marka Plewczyńskiego. Zob. Z. Spierałski, *Kampania obertyńska 1531 roku*, Warszawa 1962, s. 59–70; idem, *Z dziejów wojen polsko-mołdawskich. Sprawa pokucka do wstąpienia na tron Zygmunta I*, „*Studia i Materiały do Historii Wojskowości*” 1965, t. 11, cz. 2, s. 62–121; I. Czamańska, *Mołdawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku*, Poznań 1996, s. 124–164; M. Plewczyński, *Wojny Jagiellonów z wschodnimi i południowymi sąsiadami Polski w XV wieku*, Siedlce 2002, s. 114–149.

² I. Czamańska, op. cit., s. 149–157, 162.

³ Ibidem, s. 158–164.

działania, bowiem kwestia zależności lennei Mołdawii pozostawała nieuregulowana we wzajemnych stosunkach tych państw⁴.

Jakie plany polityczne dotyczące gospodarstwa miał Jan Olbracht? Czy dążył do pozbawienia tronu Stefana? Domysły na ten temat podawane są wśród przyczyn wyprawy mołdawskiej w 1497 roku⁵. Nowe spojrzenie na kontakty dyplomatyczne między Polską a Mołdawią w latach 1492–1494 może dać wiedza pochodząca z niewydanych rachunków królewskich Jana Olbrachta. Nie wykorzystał ich szerzej w tym zakresie Fryderyk Papée w jedynej dotychczasowej monografii ukazującej panowanie tego Jagiellona. Uwaga Papéeego skupiła się na znajdujących się w rachunkach informacjach o poselstwach tureckich i tatarskich, natomiast nie wspomniał on o posłach mołdawskich⁶. Z tego względu wiadomości dotyczące zabiegów dyplomatycznych i relacji między stronami po objęciu tronu przez króla Jana Olbrachta nie trafiły do obiegu naukowego, w którym tak szczegółowo analizowana jest polityka tego władcy wobec Mołdawii. Z ksiąg rachunkowych Jana Olbrachta odnośnie do problematyki mołdawskiej korzystał później Zdzisław Spieralski w pracy o kampanii obertyńskiej w 1531 roku, tyle że chodziło o wiadomości dotyczące organizacji zaciężnych wojsk polskich, a nie ustalenia na temat stosunków z gospodarstwem⁷. Rachunki tego Jagiellona wykorzystywane były następnie przez historyków wojskowości, Marka Plewczyńskiego oraz Tadeusza Grabarczyka, do badań nad wojskiem

⁴ Podstawę wiedzy o panowaniu następcy Kazimierza Jagiellończyka stanowią głównie ustalenia F. Papée, *Jan Olbracht*, Kraków 1936, passim (korzystam z wznowienia książki wydanego w 2006 r.). Stosunki polsko-mołdawskie w tym okresie ukazuje I. Czamańska, op. cit., s. 164–184.

⁵ Dyskusję w historiografii o celu wyprawy Jana Olbrachta w 1497 r. przedstawia I. Czamańska, op. cit., s. 171–172. Później na ten temat wypowiedzieli się m.in.: J. Smołucha, *Kilka uwag na temat wyprawy czarnomorskiej Jana Olbrachta w 1497 r.*, „Studia Historyczne” 1997, t. 40, z. 3, s. 413–414; K. Niemczyk, *Mołdawia w polityce dwóch Jagiellonów: króla polskiego Jana Olbrachta i króla Węgier Władysława (do roku 1501)* [w:] *Wielowiekowe bogactwo polsko-rumuńskich związków historycznych i kulturowych*, red. H. Walczak, Suczawa 2014, s. 54–67; eadem, *Moldau in polnischen und ungarischen Politik. Das Treffen in Levoca 1494*, „Codrul Cosminului” 2015, t. 21, nr 1, s. 101–114; eadem, *Ein Paar Bemerkungen zur moldauischen Politik der Jagiellonen an der Wende des 15. und 16. Jahrhunderts* [w:] *The Jagiellonians in Europe: Dynastic Diplomacy and Foreign Relations*, ed. A. Bárány, Debrecen 2016, s. 77–89; eadem, *Mołdawia w polityce dwóch Jagiellonów...*, s. 60; eadem, *Antemurale Christianitatis? Propaganda antyturecka a wyprawa Jana Olbrachta z 1497 roku w świetle źródeł*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 2019, nr 146, z. 1, s. 47–50, 53, 56–57. Zob. także: L. Pószán, *A Német Lovagrend részvétele János Albert lengyel király 1497. évi moldvai hadjáratában* [w:] *Hadi és más nevezetes történetek. Tanulmányok Veszprémy László tiszteletére*, ed. M. Kincses Katalin, Szerzők 2018, s. 423–424; O. Bałuch, *Wyprawa Jana Olbrachta 1497 r. na Bukowynę i jej wpływ na wzajemowidnosiny Mołdawii i Polski (The campaign of Jan Olbracht in 1497 to Bukovina and its influence on the relations between Moldavia and Poland)*, „Naukowy wisnyk Czerniwiec’kogo uniwersytetu imeni Jurija Fed’kowycza: Istorija” 2021, nr 1, s. 23.

⁶ F. Papée, op. cit., s. 57–61.

⁷ Z. Spieralski, *Kampania obertyńska...*, s. 32–58, 285. Autor, opisując organizację chorągwi jazdy polskiej, powołuje się na informacje z księgi 22 Rachunków Królewskich: ibidem, s. 38. Na podanych przez Spieralskiego w przypisie kartach księgi 22, tj. k. 62–65v, znajdują się rozmaite wydatki nadworne za okres od lipca do września 1495 r. Wśród nich nie występują wypłaty dla rotmistrzów, natomiast są tam lista wypłat dla dworzan Jana Olbrachta za poczty konne podczas pobytu na Mazowszu w Rawie oraz fragment następnej listy wypłat, które dworzanie otrzymali w Lublinie. Być może w przypisie nastąpiła pomyłka przy podawaniu sygnatury księgi rachunkowej.

zaciężnym, a także nad działaniami wojennymi w czasach Jana Olbrachta⁸. Kolejne osoby zajmujące się problematyką stosunków politycznych władcy z Mołdawią nie sięgnęły do tych rękopiśmiennych materiałów, a przecież jest rzeczą oczywistą, że tego typu źródła odnotowują wydatki na zagranicznych posłów i gości pojawiających się na polskim dworze, a także na poselstwa koronne. Przynikiem ukazującym potrzebę sięgnięcia do rachunków królewskich w rozważaniach nad polityką mołdawską Olbrachta jest analiza używanego w aktach skarbowych nazewnictwa geograficznego związanego z wyprawą z 1497 roku⁹.

Wśród zachowanych w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie ksiąg rachunkowych z lat panowania Jana Olbrachta znajdują się jedynie dwa rejestry wydatków nadwornych, które zawierają informacje na temat kontaktów dyplomatycznych między hospodarem a polskim dworem¹⁰. Są to księgi 20 i 22 z serii Rachunki Królewskie, obejmujące zapisy z lat 1492–1497¹¹. W tych dalekich od kompletności wykazach bieżących wydatków występuje kilka wzmianek o obecności na dworze koronnym posłów mołdawskich, a także o wysyłaniu poselstw do hospodara w okresie po objęciu tronu polskiego przez Jana Olbrachta (do końca 1494 roku). Pomocnicze informacje można znaleźć pośród zapisek mieszczących się w rejestrach dworzan królewskich¹². Wiadomości odnotowane w rachunkach, mimo że jest ich niewiele, okazują się niezwykle cennym uzupełnieniem wiedzy o stosunkach polsko-mołdawskich oraz działaniach Jana Olbrachta. Rzucają nieco światła na faktyczną politykę dworu koronnego wobec hospodara mołdawskiego Stefana. Co istotne, nie sposób odmówić im obiektywności, ponieważ stanowią bezpośrednie świadectwa historyczne.

Według wykazu bieżących wydatków nadwornych z grudnia 1492 roku przed świętami Bożego Narodzenia 2 floreny otrzymał niejaki Valashin¹³. Określenie to wskazuje prawdopodobnie na mołdawskie pochodzenie osoby, która dostała wspomnianą kwotę. Można sądzić, że na usługach polskiego dworu nie brakowało wówczas przybyszy z Mołdawii. Z następnej informacji wynika, że wysłano posła do członka rodziny obejmującej tron hospodarski („nuncio ad Bogdan woyewoda”)¹⁴. Przed wyjazdem wypłacono mu 4 floreny w wigilię Bożego Narodzenia. Nie

⁸ M. Plewczyński, op. cit., s. 114–161; T. Grabarczyk, *Piechota zaciężna Królestwa Polskiego w XV wieku*, Łódź 2000, s. 248–259; idem, *The Polish Court Banner in the Moldavian Expedition in 1497*, „Fasciculi Archeologiae Historicae” 2017, vol. 30, s. 29–34.

⁹ A. Nalewajek, *Nazewnictwo geograficzne dotyczące wyprawy mołdawskiej z 1497 roku w aktach skarbowych Jana Olbrachta* [w:] *Relacje polsko-rumuńskie w historii i kulturze*, red. E. Wieruszewska-Calistru, Suczawa 2023, s. 9–16.

¹⁰ A. Nalewajek, *Dwór królewski Jana Olbrachta w latach 1492–1501. Wykazy dworzan i familii dworskiej*, Warszawa 2022, s. 12–37.

¹¹ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Skarbu Koronnego [dalej: AGAD, ASK], Oddział 1, Rachunki Królewskie, sygn. 20, 22.

¹² AGAD, ASK, Oddział 86, Rachunki z przychodów i wydatków na potrzeby wojska, sygn. 2.

¹³ „Item Valashin duo flor”. Zob. AGAD, ASK, Oddział 1, Rachunki Królewskie, sygn. 20, k. 17.

¹⁴ Zapis jest niejasny, wspomina o Bogdanie wojewodzie. Tytułem „wojewoda” (łac. *pallatinus*) określano w rejestrach rachunkowych hospodara mołdawskiego: „Item nuncio ad Bogdan woyewoda hung. quattuor flor”. Ibidem, k. 17v.

wiadomo, kto był adresatem tej misji – może któryś z pretendentów do tronu mołdawskiego zajmowanego przez Stefana. Stosunki z hospodarem w tym czasie stały się bardzo napięte w związku utworzeniem koalicji wymierzonej w Polskę oraz najazdem mołdawskim na przygraniczne ziemie koronne¹⁵. W tej sytuacji naturalne wydaje się, że król Jan Olbracht prawdopodobnie zainicjował akcję przygotowania konkurenta do tronu hospodarskiego.

Kolejne informacje dotyczące polityki mołdawskiej świadczą o tym, że Stefan przysłał posła, który przyjechał w połowie lutego 1493 roku. Wysłannik hospodara („nuncius woyewode Moldavie”) przybył podczas sejmku walnego w Piotrkowie. W rachunkach odnotowano, że otrzymał 4 floreny na swe wydatki w czasie pobytu na dworze królewskim¹⁶. Na sejmie w Piotrkowie znaleźli się też inni Mołdawianie, najprawdopodobniej towarzyszący posłowi, którym 21 lutego wypłacono jedną grzywnę¹⁷. Z rachunków wynika, że przedstawiciel hospodara był jedynym posłem obecnym na sejmie piotrkowskim w 1493 roku, poza reprezentantami wielkiego księcia litewskiego Aleksandra¹⁸. Przypuszczalnie hospodar celowo wysłał wtedy poselstwo, licząc na audiencję u polskiego władcy oraz senatorów koronnych. Najważniejsze decyzje królewskie zależały od zdania i zgody sejmku. Obecność posła w Piotrkowie w 1493 roku można również potraktować jako przesłankę świadczącą o powstaniu zwyczaju audiencji zagranicznych delegacji na sejmach walnych wraz z kształtowaniem się polskiego parlamentaryzmu.

Z rachunków królewskich wynika, że w czasie pobytu Jana Olbrachta w Poznaniu (trwającego ponad pół roku, od początku maja do drugiej połowy listopada) na dworze rezydował „krewny” hospodara. W wykazach wydatków nie odnotowano jego imienia, podawano skrótowe określenie „fri woywode Moldavie”¹⁹. Ów tajemniczy członek mołdawskiej rodziny hospodarskiej otrzymał trzy wypłaty. Pierwszą sumę wynoszącą 20 florenów dostał 4 maja²⁰. W listopadzie 1493 roku znalazł się na liście płac dla dworzan za poczty konne. Przypuszczalnie posiadał wówczas kilku- lub kilkunastokonny poczet w służbie królewskiej, za który podczas wypłaty dla dworzan 12 listopada otrzymał 120 florenów węgierskich²¹. Kolejną wypłatę w wysokości 20 florenów „krewny” hospodara dostał 17 listopada²². Prawdopodobnie po otrzymaniu sporego uposażenia pieniężnego opuścił dwór królewski, ponieważ nie figurował na listach płac dla dworzan z grudnia 1493 roku.

¹⁵ O najazdach tych pisali: F. Papée, op. cit., s. 43; I. Czamańska, op. cit., s. 164.

¹⁶ „Item nuncio woyewode Moldavie quattuor flor. pro expensis”. AGAD, ASK, Oddział 1, Rachunki Królewskie, sygn. 20, k. 32v.

¹⁷ „Item Valachis una marcam”. Ibidem, k. 37v.

¹⁸ Ibidem, k. 32, 32v.

¹⁹ Określenie odnoszące się do „krewnego” hospodara mołdawskiego zapisane zostało w rejestrze wydatków trzykrotnie w formie skrótu złożonego z liter *fri*. Można to uznać za skrócenie na zasadzie kontrakcji wyrazu *frater*, oznaczającego brata. „Fratri woywode Moldavie, Item eidem sabbato sancti Floriani XX floreni”. Ibidem, k. 52.

²⁰ Ibidem.

²¹ „Fratri Moldavie pallatini, eidem super servicium C XX flor. in toto expeditus per ½”. Ibidem, k. 95.

²² „Item fratri pallatini Moldavie XX flor. per ½”. Ibidem, k. 98.

Nasuwa się przypuszczenie, że ów członek rodziny hospodarskiej był konkurentem Stefana, którego Jan Olbracht pod koniec 1492 roku zaprosił do Polski, a następnie długo gościł. Kto konkretnie był owym „krewnym wojewody mołdawskiego”, który w 1493 roku spędził ponad pół roku na dworze królewskim podczas pobytu władcy w Poznaniu? Możliwe, że Elias, syn hospodara Piotra Arona, obalonego przez Stefana w 1457 roku. Elias, w latach 1499–1501 przebywał w Polsce²³. Trafił wtedy do więzienia za przewinienia związane z listami królewskimi²⁴. Oficjalnie uważano go za pretendenta do tronu hospodarskiego. Stefan Wielki podczas negocjacji w sprawie układu pokojowego żądał od Jana Olbrachta zgładzenia Eliasza. Usunięcie pretendenta z Polski doradzał królowi także Władysław Jagiellończyk. Jan Olbracht pod koniec 1500 roku zdecydował się zakończyć sprawę Eliasza²⁵. O skazaniu go na śmierć zdecydował sąd sejmowy²⁶. Mężczyzna został stracony w obecności przybyłych do Polski posłów mołdawskich 15 marca 1501 roku. Być może Stefan zażądał przywiezienia jego ciała. W rachunkach królewskich znajduje się informacja o wypłaceniu w Krakowie 22 marca 1501 roku na rękę podstarościego krakowskiego pół grzywny dla woźnicy, który „duxit Eliassch Walachium”²⁷. Jeśli to „nieszczęśny” Elias, był owym „krewnym” hospodara mołdawskiego zaproszonym na dwór królewski Jana Olbrachta w 1493 roku, to tym bardziej słuszna jest opinia Papéego, że jego śmierć spowodowana motywem politycznym miała „brzydki wyraz”²⁸.

Kolejne wiadomości świadczące o obecności posłów mołdawskich znalazły się w podręcznym wykazie luksusowych tkanin, które zostały rozdane jako monarsze podarunki dla osób goszczących na dworze podczas pobytu Jana Olbrachta w Krakowie pomiędzy końcem 1493 a połową 1494 roku. W spisie wspomniano dwóch posłów określonych jako Valachi. Zgodnie ze stosowanym na polskim dworze zwyczajem posłom podarowano aksamit i adamaszek w różnych kolorach, a także przednie sukno. Obydwaj dostali osobno materiały w takiej samej ilości i takiego samego gatunku²⁹. Tkaniny dostarczył Jan Boner, który otrzymał zapłatę za dostawę towarów w drugiej połowie stycznia 1494 roku³⁰. Podręczne zapiski informujące o tym, komu przekazano luksusowe tekstylia, odnotowane w rejestrze rachunkowym, nie były datowane, jednak na podstawie ich kolejności można dojść do wniosku, że dwaj posłowie mołdawscy bawili w Krakowie prawdopodobnie na początku 1494 roku, przed podróżą króla do Poznania, gdzie w drugiej połowie lutego przybył margrabia Fryderyk Hohenzollern, który udał się w towarzystwie polskiego władcy na zjazd

²³ Z. Spieralski, *Kampania obertyńska...*, s. 69.

²⁴ F. Papée, op. cit., s. 187.

²⁵ Z. Spieralski, *Kampania obertyńska...*, s. 69–70.

²⁶ F. Papée, op. cit., s. 187.

²⁷ AGAD, ASK, Oddział 1, Rachunki Królewskie, sygn. 28, k. 19 ; F. Papée, op. cit., s. 190.

²⁸ F. Papée, op. cit., s. 187.

²⁹ Jeden z nich otrzymał 7 łokci aksamitu w kolorze niebieskawym i 14 łokci adamaszku. Drugi dostał 14 łokci adamaszku oraz zapewne 7 łokci aksamitu (odnotowano 14 łokci tkaniny bez określenia jej gatunku, przypuszczalnie podając ilość aksamitu, którą przekazano łącznie posłom mołdawskim). Ponadto obydwoj dostali po jednym postawie sukna. Ibidem, k. 148.

³⁰ AGAD, ASK, Oddział 1, Rachunki Królewskie, sygn. 22, k. 9v.

dynastyczny Jagiellonów do Lewoczy³¹. Przyjazd poselstwa mołdawskiego do Krakowa w tym okresie musiał się zatem wpisywać w itinerarium królewskie Jana Olbrachta. Obecność posłów świadczyła również o utrzymywaniu ożywionych kontaktów dyplomatycznych przez hospodara z polskim dworem.

Podczas zjazdu w Lewoczy toczyły się rozmowy między Janem Olbrachtem a Władysławem Jagiellończykiem w sprawie polityki Polski i Węgier wobec Mołdawii. Olbracht miał ofensywne plany wzmocnienia wpływów jagiellońskich w gospodarstwie, natomiast Władysław odniósł się do nich z rezerwą. Postawa najstarszego Jagiellona nie zablokowała dążeń polityki polskiej w stosunku do Mołdawii opartych na interesach gospodarczych oraz coraz istotniejszych względach strategicznych. Założenia te, czyli posiadanie wpływów zabezpieczających południowo-wschodnie obszary Korony, trzeba oddzielić od koncepcji osadzenia na tronie hospodarskim Zygmunta Jagiellończyka. O takim rozwiązaniu Jan Olbracht wspominał Władysławowi podczas zjazdu w Lewoczy. Skutkiem tego były plotki, że Olbracht zamierzał pozbawić władzy hospodara Stefana, oraz przypisywanie królowi tej intencji jako celu wyprawy mołdawskiej w 1497 roku³². Zjazd dynastyczny, pomimo rozbieżności politycznych pomiędzy synami Kazimierza Jagiellończyka w kwestiach dotyczących Mołdawii, ugruntował działania Jana Olbrachta względem hospodara na płaszczyźnie stosunków polsko-węgierskich.

Kontakty dyplomatyczne dworu koronnego z hospodarem mołdawskim po objęciu rządów przez Olbrachta polegały głównie na przyjmowaniu posłów przysyłanych przez Stefana, reprezentujących jego sprawy oraz interesy polityczne. Do czasu zjazdu w Lewoczy nie było polskiej legacji do hospodara. Po spotkaniu Jana Olbrachta z Władysławem sytuacja uległa zmianie. Polski władca, mając akceptację króla węgierskiego, podjął wtedy negocjacje ze Stefanem mające na celu współpracę antytyrecką.

Rejestr wydatków nadwornych Jana Olbrachta z 1494 roku zawiera wzmiankę o wypłacie dla wysłannika hospodara obecnego w Krakowie w połowie maja. Poseł mołdawski otrzymał 10 florenów³³. Do jego wizyty doszło wkrótce po przyjeździe króla z Lewoczy. Wyższy niż zazwyczaj wydatek na posła hospodara zdaje się wskazywać na istotne znaczenie tego poselstwa bądź szczególne potraktowanie tej wizyty na polskim dworze. Zaraz też wysłano posła królewskiego do hospodara. Misję powierzono jednemu z pokojowców Jana Olbrachta, Mikołajowi Machowskiemu. Dostał on na wyjazd kwotę w wysokości 12 florenów, którą wypłacono mu około 25 maja³⁴. Przypuszczalnie celem tej misji było doprowadzenie do negocjacji w sprawie uzgodnienia współpracy przeciwko Turcji.

W zachowanych wykazach wydatków z 1494 roku brakuje zapisów dotyczących niezwykle ważnego poselstwa kanclerza koronnego Krzesława Kurozwęckiego oraz kasztelana radomskiego Jana Podlódowskiego do hospodara po zjeździe

³¹ F. Papée, op. cit., s. 222–223.

³² Ibidem, s. 65; I. Czamańska, op. cit., s. 173.

³³ „Item nuncio Moldavie X flor”. AGAD, ASK, Oddział 1, Rachunki Królewskie, sygn. 22, k. 24.

³⁴ „Machowski. Item eidem eunti ad palatinum moldawyensis XII flor. pro expensas”. Ibidem, k. 26v. Informacje na temat Mikołaja Machowskiego: A. Nalewajek, *Dwór królewski...*, s. 151, 344.

w Lewoczy³⁵. Jednakże wzmiankę na temat wysłania wysokich rangą przedstawicieli królewskich do Stefana latem 1494 roku można odnaleźć w rejestrze dworzan Jana Olbrachta – w znajdującym się tam zestawieniu wypłat dla Jana Kurozwęckiego, który na wyjazd z kanclerzem do Mołdawii otrzymał aż 50 florenów³⁶. O poselstwie tym wspomina Fryderyk Papée: „Stefan wtedy bardzo życzliwie przyjął posłów królewskich i przyrzekł »wiarą i ręką« współdziałać w razie wyprawy na Kilię i Białogród, ale dopiero wówczas, gdy wojska królewskie znajdą się pod tymi grodami albo ujściem Dunaju, ażeby go Turek wojną nie uprzędził”³⁷. Latem 1494 roku wysłano legację do hospodara mołdawskiego. W jej skład wszedł jeden z najwyższych dostojników dworu, to jest kanclerz koronny oraz zaufany dyplomata Jana Olbrachta w osobie kasztelana Jana Podlodowskiego. Było to niewątpliwie efektem ustaleń przyjętych podczas zjazdu w Lewoczy³⁸. Wysłanie przez króla do hospodara poselstwa o tak wysokiej randze państwowej poprzedziła misja pokojowca Mikołaja Machowskiego. Wydaje się, że działania Jana Olbrachta podjęte w stosunku do Stefana po zjeździe w Lewoczy – czyli próba nawiązania współpracy antytureckiej między Polską a Mołdawią – pokazują, że król nie chciał wtedy pozbawić władzy hospodara i miał wobec niego inne plany³⁹.

W połowie 1494 roku Jan Olbracht przystąpił do realizacji polityki antytureckiej. Wówczas Stefan już tak ochoczo nie wysyłał na polski dwór swoich posłów, bowiem zapewne żądano od niego złożenia deklaracji w sprawie współpracy, a obowiązywał go przecież układ pokojowy z Turcją, na której rzecz płacił trybut. Ostatnia wzmianka o poselstwie od hospodara w rejestrze wydatków nadwornych pochodzi z końca 1494 roku. Jan Olbracht przebywał wtedy w Elblągu, a przybyły tam poseł z Mołdawii otrzymał 6 florenów⁴⁰. Fragmentaryczne wykazy wydatków z lat 1495–1497

³⁵ Brak wiadomości na temat tego poselstwa w rejestrze wydatków nadwornych z 1494 r. zapewne wynikał z niekompletności tych rachunków. W zachowanych rejestrach wydatków odnotowano niewiele wzmianek dotyczących kanclerza, natomiast brakuje rachunków, które sporządzał wówczas podskarbi koronny Piotr Kurozwęcki, brat Krzesława Kurozwęckiego. A. Nalewajek, *Dwór królewski...*, s. 23.

³⁶ AGAD, ASK, Oddział 86, Rachunki z przychodów i wydatków na potrzeby wojska, sygn. 2, k. 75; A. Nalewajek, *Dwór królewski...*, s. 105, 191, 262. Poselstwo było bardzo okazałe, gdyż sam krewny kanclerza, czyli Jan Kurozwęcki, miał poczet dziesięciokonny, a kasztelan Jan Podlodowski posiadał poczet dwudziestokonny. A. Nalewajek, *Dwór królewski...*, s. 117, 280.

³⁷ F. Papée, op. cit., s. 73. Autor podał, że poselstwo miało miejsce w 1494 r., ale uczynił to w innym, wcześniejszym fragmencie opracowania. Ibidem, s. 69–70.

³⁸ Poselstwo do hospodara Stefana, sprawowane przez kanclerza Krzesława Kurozwęckiego i kasztelana Jana Podlodowskiego, odbyło się po zjeździe w Lewoczy. Można je datować na okres od początku VI do połowy VIII 1494 r., a nie przed wyprawą mołdawską w 1497 r., co potwierdziły ustalenia Z. Zyglęwskiego, *Polityczna i aktotwórcza działalność kanclerza Krzesława z Kurozwęk i podkanclerzego Grzegorza z Lubranica w latach 1484–1495*, Bydgoszcz 2007, s. 206–209. Z. Zyglęwski zwrócił uwagę na to, że w 1497 r. Jan Olbracht wysłał z misją do hospodara Stefana biskupa chełmskiego Macieja ze Starej Łomży. Ibidem, s. 208. W kilku ostatnich opracowaniach podejmujących zagadnienie polityki Jana Olbrachta wobec Mołdawii powielana jest natomiast za wcześniejszą literaturą informacja, że poselstwo Krzesława Kurozwęckiego do hospodara odbyło się w 1497 r.: K. Niemczyk, *Mołdawia w polityce dwóch Jagiellonów...*, s. 60; eadem, *Antemurale Christianitatis...*, s. 47, 52–53, 57.

³⁹ Por. K. Niemczyk, *Mołdawia w polityce dwóch Jagiellonów...*, s. 58–59; eadem, *Antemurale Christianitatis...*, s. 49–50, 53, 56–57.

⁴⁰ „Item nuncio Moldavye VI flor”. AGAD, ASK, Oddział 1, Rachunki Królewskie, sygn. 22, k. 42v.

znajdujące się w dalszej części rejestru nie zawierają zapisów dotyczących posłów mołdawskich. Nie ma o nich również wzmianek w spisach towarów luksusowych z lat 1495–1496, co zdaje się świadczyć o tym, że przyjazdy poselstw z Mołdawii nie były tak częste, jak na początku panowania Jana Olbrachta. Brakuje również zapisów informujących o wysyłaniu kurierów królewskich do hospodara. W rachunkach nadwornych Jana Olbrachta nie ma właściwie żadnych informacji rzucających światło na stosunki polsko-mołdawskie w okresie poprzedzającym wyprawę z 1497 roku.

Nie zachowały się rejestry wydatków królewicza Zygmunta Jagiellończyka z okresu jego pobytu na polskim dworze do 1498 roku, które mogłyby być pomocne w naświetleniu tego zagadnienia. W późniejszej księdze rachunkowej Zygmunta z lat 1500–1504 znalazły się wzmianki o podarowanych mu przez hospodara Stefana uzdach końskich tureckiej roboty w okresie przed jego wyjazdem z Polski, który nastąpił w 1498 roku. Odnotowano, że w 1500 roku Zygmunt polecił ozdobić je srebrem i wykonać prace rymarskie⁴¹. Kazał też pozłocić jedno z wędzideł, które otrzymał od wojewody mołdawskiego: „dedi ad deaurandum tercium frenum tureckie, quod fuit datum a woyewoda Moldawiensi aduc in Polonia”⁴². Owe zapisy świadczą o tym, że hospodar przysyłał na polski dwór przez swych posłów podarunki dla członków rodziny królewskiej.

Wzmianki znajdujące się w księgach rachunkowych Jana Olbrachta wzbogacają wiedzę o polityce prowadzonej przez króla wobec hospodara mołdawskiego w okresie po objęciu tronu polskiego. Dowiadujemy się, że Olbracht prawdopodobnie zaczął wówczas przygotowywać konkurenta dla Stefana, być może Eliasza, syna poprzedniego hospodara. Można przypuszczać, że intensywnie myślał wtedy nad planem przeprowadzenia zmiany na tronie mołdawskim. To w pewien sposób tłumaczyłoby jego nieostrożną propozycję osadzenia tam królewicza Zygmunta, wysuniętą na zjeździe z Władysławem Jagiellończykiem w Lewoczy w 1494 roku. Z kolei Stefan śledził wszystkie poczynania polskiego władcy i wysyłał swe poselstwa na dwór koronny. Polityka królewska wobec hospodara po zjeździe w Lewoczy zdaje się wskazywać, że Jan Olbracht podjął wówczas negocjacje ze Stefanem mające na celu współpracę antyturecką. W rachunkach z lat 1495–1497 brakuje informacji dotyczących kontaktów dyplomatycznych pomiędzy Polską a Mołdawią w tym czasie, co uniemożliwia pogłębienie wiedzy o stosunkach politycznych z hospodarem w okresie poprzedzającym wyprawę z 1497 roku.

⁴¹ Ibidem, sygn. 29, k. 30v, 31; *Účty dvora prince Zikmunda Jagellonského vévody hlhovského a opavského, nejvyššího hetmana Slezska a Lužic, z let (1493) 1500–1507*, vyd. P. Kozák, Praha 2014, s. 28.

⁴² AGAD, ASK, Oddział 1, Rachunki Królewskie, sygn. 29, k. 105v; *Účty dvora...*, s. 110.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie

Archiwum Skarbu Koronnego, Oddział 1, Rachunki Królewskie, sygn. 20, 22, 28, 29

Archiwum Skarbu Koronnego, Oddział 86, Rachunki z przychodów i wydatków na potrzeby wojska, sygn. 2

Źródła drukowane

Účty dvora prince Zikmunda Jagellonského vévody hlohovského a opavského, nejvyššího hetmana Slezska a Lužic, z let (1493) 1500–1507, wyd. P. Kozák, Praha 2014.

Opracowania

Bałuch O., *Wyprawa Jana Olbrachta 1497 r. na Bukowynę i jej wpływ na wzajemnosiny Moldawii i Polski (The Campaign of Jan Olbracht in 1497 to Bukovina and Its Influence on the Relations between Moldavia and Poland)*, „Naukowy wiśnik Czerniwiec’kogo uniwersytetu imeni Jurija Fed’kowycza: Istorija” 2021, nr 1, s. 19–42.

Czamańska I., *Moldawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku*, Poznań 1996.

Grabarczyk T., *Piechota zaciężna Królestwa Polskiego w XV wieku*, Łódź 2000.

Grabarczyk T., *The Polish Court Banner in the Moldavian Expedition in 1497*, „Fasciculi Archeologiae Historicae” 2017, vol. 30, s. 29–34.

Nalewajek A., *Dwór królewski Jana Olbrachta w latach 1492–1501. Wykazy dworzan i rodziny dworskiej*, Warszawa 2022.

Nalewajek A., *Nazewnictwo geograficzne dotyczące wyprawy moldawskiej z 1497 roku w aktach skarbowych Jana Olbrachta* [w:] *Relacje polsko-rumuńskie w historii i kulturze*, red. E. Wieruszewska-Calistru, Suczawa 2023, s. 9–16.

Niemczyk K., *Antemurale Christianitatis? Propaganda antyturecka a wyprawa Jana Olbrachta z 1497 roku w świetle źródeł*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 2019, nr 146, z. 1, s. 43–61.

Niemczyk K., *Moldau in polnischen und ungarischen Politik. Das Treffen in Levoca 1494*, „Codrul Cosminului” 2015, t. 21, nr 1, s. 101–114.

Niemczyk K., *Moldawia w polityce dwóch Jagiellonów: króla polskiego Jana Olbrachta i króla Węgier Władysława (do roku 1501)* [w:] *Wielowiekowe bogactwo polsko-rumuńskich związków historycznych i kulturowych*, red. H. Walczak, Suczawa 2014, s. 54–67.

Niemczyk K., *Ein Paar Bemerkungen zur moldauischen Politik der Jagiellonen an der Wende des 15. und 16. Jahrhunderts* [w:] *The Jagiellonians in Europe: Dynastic Diplomacy and Foreign Relations*, ed. A. Bárány, Debrecen 2016, s. 77–89.

Papée F., *Jan Olbracht*, Kraków 2006.

Plewczyński M., *Wojny Jagiellonów z wschodnimi i południowymi sąsiadami Polski w XV wieku*, Siedlce 2002.

- Pósán L., *A Német Lovagrend részvétele János Albert lengyel király 1497. évi moldvai hadjárataiban* [w:] *Hadi és más nevezetes történetek. Tanulmányok Veszprémy László tiszteletére*, ed. M. Kincses Katalin, Szerzők 2018, s. 421–431.
- Smołucha J., *Kilka uwag na temat wyprawy czarnomorskiej Jana Olbrachta w 1497 r.*, „*Studia Historyczne*” 1997, t. 40, z. 3, s. 413–421.
- Spierski Z., *Kampania obertyńska 1531 roku*, Warszawa 1962.
- Spierski Z., *Z dziejów wojen polsko-moldawskich. Sprawa pokucka do wstąpienia na tron Zygmunta*, „*Studia i Materiały do Historii Wojskowości*” 1965, t. 11, cz. 2, s. 62–121.
- Zyglewski Z., *Polityczna i aktotwórcza działalność kanclerza Krzesława z Kurozwęk i podkanclerzego Grzegorza z Lubrańca w latach 1484–1495*, Bydgoszcz 2007.